

A pedagógiai sajtó szerepvállalásai a hazai neveléstudományban

A pedagógiának mint tudománynak a 18. század végi megjelenése előtt az európai civilizációban már kialakult az elgondolás arról, mit is jelent a tudományosság, s melyek azok a feltételek, amelyek a tudomány haladásához szükségesek. A pedagógia egy ideig még alkalmazott teológia és/vagy filozófia, s szerepkényszere miatt lassan éri el a diszciplína-formálódásban az önállóságot.

Önmeghatározásához azonban segítséget nyújtanak a kialakult nemzeti és nemzetfölötti tudományok többé-kevésbé összerendeződő attribútumai. Amíg a fizika, a matematika, a történelem lépésről lépésre tapogatózva halad az intézményülés irányába, a tudományos pedagógia kipróbált, standardizálódó minta segítségével számíthat.

Pierre Chaunu felvilágosodást taglaló monográfiája – miközben végigköveti, miként változik meg a gondolkodás tárgya és a módszere – egy sajátos jelenségre is felhívja a figyelmet: a természettudományok kialakulása nem az egyetemek falai között történik meg. Az egyházi és állami befolyás alatt működő felsőoktatási intézmények, talán Angliát kivéve, élesen szembenálltak az arisztotelianus törekvésekkel, ezért egy új intézményi forma, az akadémia, amely a mechanika s a nyomában kifejlődő rész- és teljes diszciplínák támogatója, illetve a mechanikus filozófia befogadója. (Chaunu, 1998. 179.) Az akadémiák számára pedig eddig ismeretlen multiplikátorokra van szükség: a társaságok eszméit, tevékenységét össze kell valamiképpen kapcsolni, s a levelezés, hamarosan pedig a leveleket helyettesítő újságok, majd tudományos folyóiratok a tudományos közönséget ígérnek s azt kanonizálják. Az első két folyóirat – a Királyi Társaság szervezte Philosophical Transactions és a francia Természettudományi Akadémia Journal des savants kiadványa – egyaránt 1665-ben jelenik meg: az első, a jelentősebb, jellemző módon s nyilván szerepkényszerből, az egyetemi elvárásokhoz igazodva, nemcsak angolul, hanem amszterdami kiadásban is, latinul – Európa középső térfelének tudományos nyelvén.

A természettudományokkal szemben a nemzeti társadalomtudományok születését az egyetemeken felhalmozódott ismeretek művelői inkább segítik: sőt, abban is kisebb az ellenállás, hogy azok a vulgáris nyelvet használják. A latinul gondolkodó számára kevésbé lehet fölháborító, ha tudja, bizonyos határokon túl nem terjedhetnek az így megjelenő eszmék, és semmiképpen nem veszélyeztetik az összeurópainak vélt filozófiát és társadalombölcseletet.

A pedagógia, amikor önálló tudományként értelmezi magát, katolikus vagy protestáns teológia alapján állít, s ízig-vérig társadalomtudományi – teológiai, illetve filozófiai – jelmezbe öltözik. S benne, bár a transzcendentális elemek mellett az empirikus törekvések is hangsúlyozódnak, a pszichológiai, orvostudományi, antropológiai elemek ahhoz nem elégségesek, hogy a természettudomány módszereiből mélyebben merítsen, de ahhoz igen, hogy annak tudományosság-kritériumait befogadja. Az, hogy 1779-ben Ernst Christian Trapp pedagógia tanszéket kap a hallei egyetemen, s a pedagógia önálló egyetemi tantárggyá válik, továbbá, hogy a 19. században megjelennek az első pedagógiainak

tekinthető szaklapok, arra is utal, hogy a szellemtudományok és a társadalomtudományok közötti kölcsönhatás erősödik.

Azonos elvárások húznák meg a közös horizontot? A diszciplínák konstruálódása, majd önmeghatározása nem feltétlenül közös elvek szerint történik. eltérő adminisztratív, szervezési, állampolitikai háttérrel s törvényszerűen különböző empirikus alapokon épülnek fel. Hogyan és miért éppen így vagy úgy, annak magyarázatával adós a művelődéstörténet, annak ellenére, hogy a tudománytörténetek saját fejlődésüket tisztességgel fölvezették, s a tudományfilozófia is elvégezte a maga aspektusainak elemzését. A tudomány törvényszerűségeiről, az általa összegzett-rendszerezett tudás átszarmaztatásának folyamatáról is van mit mondanunk.

Még az 1960-as években megjelent egy nagy sikerű, nemzetközileg elismert, a metódika alkalmazásában is újszerű könyv, amelyet utóbb, újabb fejezetekkel bővítve, magyarul is kiadtak. *Derek de Solla Price* a felvilágosodással megjelenő diszciplínák fejlődését szolgáló mechanizmusok bemutatására és elemzésére vállalkozik, s áttekinti azt a folyamatot, amelyet tudományos kutatásnak nevezünk, s amely magát a tudományt eredményezi. A szerző kvantitatív módszerekkel tanulmányozza a tudomány alakulását – s nem mellékesen képes számba venni mindazokat a multiplikátorokat, amelyek a fejlődést támogatják. (*Solla Price, 1979*) Erre a szcientometrikai alpműre a neveléstudomány kialakulásához szükséges körülményeket számba vevő hazai kutatók hivatkoznak (*Csapó, 2001*), valljuk meg, nem egyszer kényszerűségből, hiszen a pedagógia alacsony presztízsét valóban tisztázatlan szaktudományi kérdések is okozzák.

Solla Price szerint a tudományos kutatás és az azokból kialakuló tudomány feltételei a következők: a szakterületnek megfelelő, az egyetemes tudomány által is ellenőrizhető tudományos módszerek, intézmények, finanszírozás, tudományos utánpótlás, megfelelő szakmai kommunikáció, amely az érintettek közösségének személyes találkozására ad alkalmat, valamint a tudományos folyóiratok. Mindezek együttese pedig kialakít egy közös értékrendet vagy valamennyire azonos horizontot. Hogy az így meghatározott tudományosságnak megfelel-e a neveléstudomány s az annak részét képező hazai neveléstudomány, arról érdemes elmélkedni.

Magam a továbbiakban a tudomány, illetve a tudományos kutatás egyetlen – de a többihez hasonlóan elengedhetetlen – feltételéről, a kommunikáció csatornáitól egyről, a sajtóról szólok.

Szakfolyóirat — tudományos folyóirat

A folyóiratok közösségképző szerepére valamennyi társadalmi alakulatnak szüksége van. Történelmileg a homogén tudás kialakításának igénye hozza létre ezt az olvasni tudókra számító, hatékony kommunikációs eljárást, amelynek rendkívül változatos a megjelenése. A társadalom számos közössége s a vezetői szerepre aspiráló rétege megteremti és fölhasználja a lapok teremtette kereteket arra, hogy a saját normáit érvényesítse. A tudomány sem alkalmazza másként. Az első akadémiai folyóiratok, amelyek többnyire leveleket tesznek közzé, a szerző-feladókat megkímélik attól, hogy számos példányban megírják ugyanazt a szöveget. S a társasági szereptől nem is kívánnak a 19–20. század fordulójáig megszabadulni: események és hírek, kísérletek és viták, rögzítésre érdemesnek talált tapasztalatok és méltatások jelennek meg egymás mellett, amelyeket ma hol napisajtó-hírnek, hol élőközleménynek, hol tanulmánynak, útirajznak, hol pedig monográfiának vélnék. A tudomány számára egyelőre nem az a fontos, hogy egységesített „szakmai” szempontok érvényesüljenek a szövegek alkotásában és közzétételében, hanem hogy a textusok létezzenek. A mennyiségi fölhalmozáson minden csoportnak túl kell esnie, s nem a textuálódott eredményeket, hanem – a legitimitáció érdekében – annak a folyamatát nyilvánossá tenni.

A keretet teremtő kiadványok kis késéssel követik a tudásról szóló elképzeléseket, s felülírják a hagyományt. Ha a közlemények teljességére – azaz a megszerkesztett, kiadott lap testére – tekintünk, tulajdonképpen többet árulnak el a hagyományhoz való viszonyról, annak alakítására tett kísérletről, mint magáról a tartalomról. Az információ befoglalója nem véletlenül válik újabban a kutatások tárgyává: érdemes láthatóvá tenni azokat a struktúrákat, amelyek megengedik a gondolatok kifejtését. Ezek a vizsgálatok azt is példázzák, hogy a különböző korszakokban, helyzetekben, ha más-más okok folytán is, de mi rekesztődik ki a beszédből, mi az, amiről nem tudunk, s mi az, amiről nem lehet szólni.

Ha csupán a Solla Price által is felsorakoztatott (mai) tudományosság-jellemzőket vesszük, s ha csak a saját szakmánkat tekintjük, akkor látjuk, ahány sajátosság van, legalább annyi eltérő ok működik elsődlegesen közre a pedagógiai szaksajtó alakításában. S azt is, hogy a pedagógia különböző szintjeinek kielégítő működését mennyi eltérő cél- és szerepképzető folyóirat multiplifikálja. A szaksajtó ugyan magába foglalja az újságoktól, magazinoktól, ismeretterjesztő folyóiratoktól kezdve a tudományos folyóiratokig valamennyi kiadványváltozatot, de ezek egészen különböző közösségképző rendeltetésűek.

Így tehát beszélhetünk a pedagógia szakterülete szaksajtójának mintázatáról, amelynek egyik szélét a szakma közéleti-irányítói kiadványai határolják, a másikat pedig a diszciplína folyóiratai. S szólhatunk arról is, ismét csak a pólusokat említve, hogy létezik olyan részmintázat, amely feladata szerint a jelen időt vagy annak valamelyik metaszétét, illetve azokról kialakult képzeteket tükröz, s létezik olyan részmintázat, amely a szerepe szerint nem erről vall, hanem a jövőképzet tudományos dokumentumait rendszerezi. S említhetjük a gyakorlat-orientált oldalt, s átellenben a teoretikusát.

Ha tehát arról beszélünk, hogy a Földön az 1660 és 1960 között megjelent tudományos bármiféle módon foglalkozó és referáló folyóiratok száma 50 000, s ezek közül 1960-ban 30 000 még működött, s tudjuk, hogy a tudományos ismeretek bővülését követve 10 évente duplázódik a folyóiratok

mennyisége, azaz jelenleg kb. fél-egymillió ilyen típusú periodika létezik, akkor nem is annyira meglepő, hogy a valaha létezett és létező magyar pedagógiai folyóiratok száma meghaladja az 1500-at, s jelenleg mintegy 100, önmagát ilyennek állító kiadványhoz juthatnak hozzá az iskoláztatásban érdekelték. (Solla Price, 1979. 26–27.; Géczi, 2001. 392–393.) Egy folyamat világosan követhető: a lapok a diszciplinárizálódás szerint alakulnak, s amíg a 19. században a folyóiratok többsége nem szelektál a tudományterületei és mélysége szerint, a következő században és manapság már ez a jellemző.

Ami a hazai olvasói statisztikákat illeti, a tudományos, illetve a pedagógiai lapok olvasásának gyakorlatáról nem áll adat a rendelkezésünkre. Nem tudjuk, hogy miféleképpen is igaz-e az, ami a nemzetközi tudomány sajtójának könyvtári kölcsönzésére igen: az igények 80 százalékának kielégítésére a folyóiratok 10 százaléka elegendőnek mutatkozik, s a lapok 50 százalékát – legalábbis a könyvtárakban – senki sem akarja kézbe venni. A dolgozatok hasznosulása természetesen nem függ az olvasottságtól, egyetlen illetékes olvasó – legyen az miniszter vagy kutató – elég lehet ahhoz, hogy az írás eredménye beépüljön a közösségi tudás rendszerébe. Továbbá arról sincsenek átfogó vizsgálataink, hogy a különböző lapokhoz kötődő, rendszeresen publikáló, tudományban értékelt szakírók a kitüntetett lapjaik körül valóban „láthatatlan intézményt” képeznek-e, s hogy ezt a

Eszmék és érdekcsoportok, az iskolaiügy résztvevőinek meghatározódásai mentén olyan kulturális hasadásokra lelhetünk, amelyeket önmagában nem magyarázhat meg a periodikák világa. Minél összetettebb és elmentmondásosabb, változatosabb a nevelésügy, annál szövevényesebb és gazdagabb annak elsőrendű kommunikációs csatornázata is.

csoportérdeklődést követi-e az olvasói figyelem. S fölvethető kérdés az is, hogy szabad-e a tudomány létrehozóinak értékeihez kötni a szaklapokat, s maga a tudományra érzékenység nem csak egyike-e a sok szemponttal rendelkező olvasói odafordulásnak.

E kérdések az olvasói oldalról fogalmazódnak meg, s nem a lapok kiadóinak, fenntartóinak, szerkesztőinek aspektusából. A valódi olvasókról azonban keveset tudunk. Ugyanis a legtöbb olvasó annak a csoportnak a tagja, amelynek érdekérvényesítésére a lap létrejött.

A pedagógiai szaksajtó formái

A pedagógiai szempontokkal rendelkező sajtókiadás a felvilágosodás művelődési-oktatási elképzelései szerint alakult ki, viszonylag későn. A hazai pedagógiai folyóiratkiadás több, mint 200 éves (pedagógiai vonatkozású cikkeket a 18. század végének lapjai is közlésznek, például az 1786–87-ben kiadott Merkur von Ungarn; az első, magát pedagógiainak valló kiadványt *Ambróczy Sámuel* szerkesztette, az 1793–1795 között megjelenő, evangélikus *Novi Ecclesiastico-scholastici Annales Evangelicorum Augustanae et Helveticae Confessionis in Austriaca Monarchiát*). A 19. század végéig elegendesnek tekinthető s a fenntartók praktikus pedagógiai eszményeit követő kiadványok a tudományorientáltsággal szemben a népoktatás eszményének a szószólói.

A tudományos cikk ma ismert formája alig több, mint 100 éve körvonalazódott. Újdonságnak számított az előzményekre történő explicit hivatkozás, az előzmények és az eredmények textuális elkülönítése s az eltávolodás a híradástól. És nívó az is, hogy a szerző individuális teljesítményének értéke megnő: szerzői joggal rendelkezik. (A szerző elfajta értékeltisége az európai civilizáció hol erősen, hol gyengébben megmutatkozó sajátossága, amelyet aztán mindenhol elfogadnak.) Az azóta is zajló változásokat az egyetlen magyar pedagógia/neveléstudományi szakfolyóirat, az 1892-ben alapított Magyar Pedagógia publikációin is nyomon követhetjük. (S mellékesen azt is, hogy milyen szakfolyóirat-idegen szerepek jelentkeznek – korszakokonként persze más-más formában – benne.)

A szövegek és tények kezelésének eltérő szabályai szerint a jelenlegi pedagógiai szaksajtó két alakulatát máris megneveztük. De a köztük elhelyezkedő változatok, amelyek rámutatnak a pedagógikum megannyi szintjére, miféle szerephez jutnak? Közvetítik és értelmezik a tudományt, s a gyakorlat számára hozzáférhetővé teszik annak az eredményeit, s fordítva, jelzik azokat a problémákat, amelyekre a tudománynak reflektálnia kellene? Ennél összetettebb a helyzet: eszmék és érdekcsoportok, az iskolaügy résztvevőinek meghatározódásai mentén olyan kulturális hasadásokra lelhetünk, amelyeket önmagában nem magyarázhat meg a periodikák világa. Minél összetettebb és ellentmondásosabb, változatosabb a nevelésügy, annál szövevényesebb és gazdagabb annak elsőrendű kommunikációs csatornázata is. A szaktudományos folyóiratok, amelyekre ránehezkedik a tudományos közlés nemzetközi normája, az interdiszciplinaritásra törekvő periodikák, amelyeknek egyszerre több tudomány egymástól gyakran eltérő elvárásának kell megfelelniük, a nyelvezetében és eszközrendszerében a tudománytól eltávolodó, ismeretterjesztésre vállalkozó, esetleg a pedagógiai közéletet mediálól vagy csupán a szakma köznapjairól szóló kiadvány-rendszer mégiscsak hierarchizált, s ha a lapstruktúra nem feleltethető meg a köznapitól a szakmaiakon keresztül a korszak tudományos világképeinek, akkor nem teljesítheti be a szerepét.

A betöltött funkció szerint strukturált szaksajtó – mint indikátor – a pedagógia világának állapotáról, a benne részt vevők kompetenciájáról, a pedagógiától s az azt művelőktől elvárt képekről tudósít, s eléggé képes körülhatárolni akár az éppen zajló kutatásokat, akár a diszciplináris vagy éppen infrastrukturális zavarokat. Talán ez az egyetlen indok arra, hogy miért legyen a mintegy 160 000 tanárt foglalkoztató Magyarországon mintegy 100 pedagógiai szaklap, azaz (átlagoltan) 1600 fős csoportonként egy. Természetesen

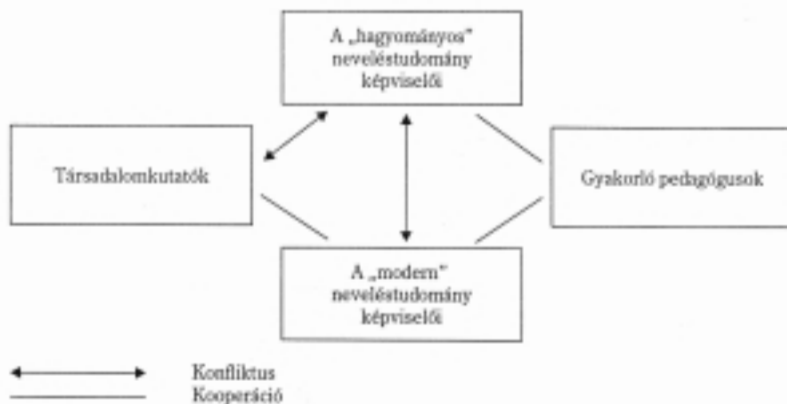
kell, hogy legyenek, akik négy-öt kiadványt is forgatnak, ők azok, akik az olvasói csoportok – a szakma szubkultúrái – között közvetítő szerepet tölthetnek be.

Azt kell hinni, hogy a köz- és felsőoktatás tagoltsága az oka annak a bőséges lapkinálatnak, amely jelenleg Magyarországon tapasztalható (s amely összevethető a 19–20. század fordulójának hasonló fejleményével): s ez arra a társadalmi és diszciplináris erőterre is rámutat, amelyben az igényeiket kizárólag ennyiféle módon képesek megjeleníteni az egyes csoportok.

Szerepvállalások

Báthory Zoltán „Maraton reform” címet viselő kötete az utóbbi harminc év közoktatási folyamatait elemzi. (*Báthory, 2000*) Báthory Zoltán és *Perjés István* egy közös tanulmányban a közelmúltban arra vállalkozott, hogy bemutassa a neveléstudományt a tudományok családjában. A magyar neveléstudományról szólva, több szerző összefoglaló munkájára támaszkodva áttekintik annak alakulását és erővonalait. (*Báthory – Perjés, 2001*) E két munka bárki számára láthatóvá teszi azt a pedagógiai valóságot, amelynek csupán az egyik eredménye a mai szaklapstruktúra.

A hetvenes-nyolcvanas évek köznevelési fejlesztését szolgáló kutatásokról szólva kitűnik, hogy éles ellentét alakul ki a pedagógiai kutatásokban érdekelt csoporton belül a hagyományos pedagógia művelői és a társadalomkutatók s a velük azonos nézeteket valló neveléstudományi képviselők között. Mindkét térfélen támogatók is jelen vannak, a hagyományhűek mögött az oktatáspolitikai minisztériumi irányítói, a modern eszméket képviselő pedagógiai, pszichológiai, szociológiai, közgazdász kutatók mellett az MTA-ban tevékenykedő munkatársak. S mindkét csoporthoz gyakorló pedagógusok is csatlakoztak. (*Báthory, 2001. 416–417.*) A „humáncentrista” és a „társadalomközpontú” kutatók nézetkülönbsége a szakma belső differenciálódását eredményezte, amely nem csak tanulmányok garmadájaához vezet, hanem – ha későbben is – a tudomány közvetítésében szerepet vállaló folyóiratok átalakulásához, illetve megjelenéséhez is. A hatosnak nevezett kutatási főirány ugyan 1984-ben megszűnik, de a filozófiai-történeti-szellemtudományi, illetve a neveléstudományt képviselő csoportok kialakulnak, s önszerveződésük eredményes.

1. ábra. A hatos kutatási főirány által gerjesztett konfliktusok és kooperációs irányok mintázata. (*Báthory, 2001. 417.*)

Báthory a hatos kutatáson belül kialakult kooperációk és konfrontációk durva szerkezetét megmutató ábrája előlegezi a folyóirat-struktúra – időben elhúzódozó – átalakulását is. A meglévő vezető lapok – a Köznevelés, a Pedagógiai Szemle, az Országos Pedagóg-

giai Intézet szakmódszertani kiadványai, a különböző tantárgyak 'Tanítása'-i és a Nagy Sándor szerkesztette Magyar Pedagógia – többnyire a hagyományos irányt képviselő orgánumai. Ugyan történik némi erőtlen kísérlet új folyóiratok alapítására – például 1980-ban a Pedagógiai Technológia ilyen –, de sem a társadalomkutatók, sem pedig a modernnek nem jutnak saját kommunikációjukhoz szükséges laphoz. A rendszerváltás lesz az a pillanat, amikor ez bekövetkezik. Az előbbieket főként az anyatudományukhoz kapcsolt folyóiratok átalakításába kezdenek bele, a moderneknek ugyan szinte ölübbe hullanak a régi lapok, és azok profilt is váltanak – vagy például egy időre megszűnnek –, de koncepciónálisan újakat is létesítenek. A neveléstudományi kérdéseket tágabb összefüggésbe helyező oktatáskutatók megalapítják az Educatio negyedévi, tematikus összeállításokkal jelentkező periodikáját.

Az Educatio csoportprogramosságát a lap szerkesztése tükrözi: abban interjúk éppúgy megjelennek, mint kitűnő tanulmányok, a kiadó intézet produktivitását mutató, oktatásügyi kutatásokról szóló áttekintések. Az esetlegességet sem nélkülöző megjelenésű szaklapnál a szerkesztés, illetve a laptest esetében nyilvánvaló, hogy azok szekunder közéleti és szakmapolitikai törekvésekbe is ágyazottak, s ezt nem csupán a szerzői cikkek képviselik. Mindezek mellett az új kiadvány a neveléstudomány egyik jeles folyóiratává fejlődik.

Az Educatio mellett az Iskolakultúra az, amely a rendszerváltásnak köszönheti létét. Profilját azonban egy másik Báthory-ábrával értelmezhetjük. (Báthory, 2000)

2. ábra. Politikai és tudományelméleti prioritások a hazai pedagógiai kutatásokban. (Báthory, 2000. 26.)

A szerző ezzel az ábrával a nyolcvanas évek pedagógiájában három kutatási vonalra épített neveléstudományi elképzelését mutatja be. A hagyományos, herbertiánusnak látott, normatív iskola elkötelezettjeinek egy része a szellemtudományi hagyományok folytathatóságát vallja. Az empirikus felfogás követői a kísérleti pedagógia hagyományához kapcsolódnak. S létezik egy harmadik törekvés, amely az aktuális pedagógiai problémák föltérképezésére és megoldási módszereinek kidolgozására vállalkozik. E cselekvésorientált irányzat mentén, ha nem is annak a kizárólagos képviselőjére, formálódik az Iskolakultúra.

Az ábrák arra is alkalmat kínálnak, hogy a mai pedagógiai szaklapkiadást befolyásoló belső és külső tényezőket is bemutassa. Észlelhető, hogy a pedagógiai szaklapok többsége a hagyományos neveléstudomány, illetve a politikai prioritások képviselője, s nem csupán azért, mert ezek hívják életre, s ezek a lap kiadásának a szorgalmazói, tartalmának ilyen-olyan mértékű meghatározói, hanem mert épp ezek vázolják fel magát a pedagógiai/neveléstudományi valóságról alkotott képet is. Ugyanakkor azt a valóságot is megkonstruálják, amely a szaklapok olvasóit is kondicionálja.

Be kell látnunk, hogy a tudományos prioritások a magyar neveléstudományban nem kizárólagos tényezők, s rajtuk kívül olyan pragmatikus szempontok is érvényesülnek, amelyek nélkül a szaksajtó (is) képtelen multiplikatív szerepének a betöltésére.

Annak a hierarchikus lapstruktúrájának a csúcán, amely ma hazánkban létezik, egyetlen folyóirat található, amelyet kizárólag tudományos elvek szerint szerkesztenek s a Magyar Tudományos Akadémia felügyelete alatt áll. Az azt követő két-három folyóirat hozzá képest már multiplikatív, s bár igyekeznek a diszciplína-közelség fenntartására, mind a kiadójuk, mind a fenntartásukat lehetővé tevő oktatási kormányzat, mind a kultúrpolitika rajtuk hagyja hol jól kivehető, hol elmaszatolt ujjlenyomatát. Minél távolabb elhelyezkedőnek találunk egy lapot a lapstruktúra hegyén állótól, annál egyénibb és labilissabb a megítélése: a fenntartói, olvasói igények eltérőek s konfliktusok forrásává válnak. Másrészt: az olvasottságuk, amely a megértésen is alapul, magasabb. Közvéleményt befolyásoló, az iskolai munkát segítő szerepük erősebb, annak alakításában inkább közrejátsszanak, ezért a politikafüggőségük fokozottabb.

Magyarországon jószerével jelenleg nincs olyan szaklap, amelyet közvetve vagy közvetlenül ne az oktatási, illetve kulturális kormányzat finanszírozza. Ugyan léteznek alternatív érdekek mentén megjelenő kiadványok, de ők is részesednek, ha áttételesebb módon is, a központilag elosztott költségvetésből. Másrészt – a diszciplína-közeli 3–4 tudományos vagy tudományközeli periodikát kivéve – nem létezik olyan pedagógiai szaklap, amely a határon túli magyarság nevelésügyével kapcsolatot tarthatna, illetve olyan sem, amelyet a hazai kisebbségek nyelvét használva, kizárólag pedagógiai szempontokra összpontosítva szerkesztenének.

Amikor Nagy József az Iskolakultúra hasábjain, majd pedig egy önálló kötetben is számba vette, milyen kihívások előtt áll a 21. század neveléstudománya, azt kellett észrevennünk, hogy ma nem létezik olyan hazai szaklap, amelyik e tematizációra figyelve készülne. (Nagy, 2001) A tudományos előrejelzések nem fordítottak át a politika/ideológia számára, így az nem jelentkezik megrendelőként.

De e figyelmetlenség a másik oldalra is igaz. Ha a neveléstudomány alakításában valóban szerep jut a neveléstudományi, a neveléstudomány-jellegű, az ismeretterjesztő és a pedagógiai szaksajtónak, ugyan mit várhat el a periodikák világa attól a tudománytól, amelynek valamiféleképpen része? A magyar közoktatásról szóló kitűnő jelentés-kötetek például tudomást sem vesznek a sajtóról s a mögötte meghúzódó mozgásokról. A hazai kutatások szinte érintetlenül hagyják a kortársi pedagógiai sajtót. A neveléstörténészek, ha szaklapjainkhoz fordulnak, leginkább a szövegekre tekintenek, s a laptesteket, kiadványsorokat nem tekintik a tudomány- és művelődéstörténet elemzendő, értékes forrásainak.

A pedagógiai szaklapok többsége a hagyományos neveléstudomány, illetve a politikai prioritások képviselője, s nem csupán azért, mert ezek hívják életre, s ezek a lap kiadásának a szorgalmazói, tartalmának ilyen-olyan mértékű meghatározói, hanem mert épp ezek vázolják fel a pedagógiai/neveléstudományi valóságról alkotott képet is. Ugyanakkor azt a valóságot is megkonstruálják, amely a szaklapok olvasóit is kondicionálja.

Összefoglalás

Mind az európai művelődéstörténet és pedagógia tudománytörténete, mind a hazai társadalmi, tudományos és oktatásügyi események magyarázzák, hogy a pedagógiai szaklapok ennyire váratlanul sok speciális érdeklődési, a neveléstudományban és a pedagógiai gyakorlatban eltérő módon involvált csoport számára készülnek. A magyar pedagógi-

ai lapstruktúra nem a nyelvi, hanem az állampolgári helyzetet figyelembe véve működik, s tematizációját nagyjából a tág értelemben vett közélet s kisebb részben a tudományos prioritások alakítják. Amennyiben azt állítjuk, hogy a magyar neveléstudománynak létezik egy kizárólagosan „nemzeti” része, megállapíthatjuk, hogy e nemzeti feladatok egyik csoportja mégsem kerül be e lapokba, s ha azt mondjuk, hogy a hazai neveléstudomány része a nemzeti kultúrák fölötti diszciplinának is, akkor arra figyelhetünk fel, hogy annak képviselője a folyóiratainktól többnyire független, s kizárólag néhány kutatás eredményeként, néhány kutató munkássága révén történik.

Ha a nevelésügyben érdekelték saját érdeklődésű csoportjai szerint tekintjük át a kiadott lapokat, látható, hogy az érdekvényesítés, illetve az arra való képtelenség szerepe mekkora jelentőségű.

Irodalom

Báthory Zoltán (2000): *Maratoni reform. A magyar közoktatás reformjának története, 1972–2000*. Önkönet, Budapest.

Báthory Zoltán (2001): A hetvenes évek. In: Csapó Benő (szerk.): *Neveléstudomány az ezredfordulón*. Nemzeti Tan-könyvkiadó, Budapest. 405–422.

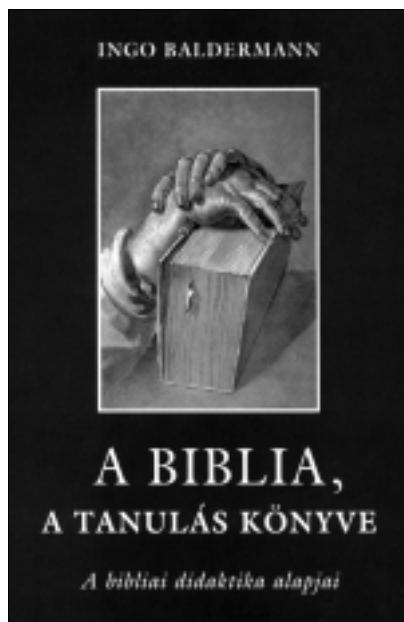
Chaunu, P. (1998): *A felvilágosodás*. Osiris, Budapest.

Csapó Benő (2001): Neveléstudomány az ezredvég Magyarországon. *Iskolakultúra*, 2. 40–44.

Solla Price, Derek (1979): *Kis tudomány – nagy tudomány*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Csapó Benő – Vidákovich Tibor (2001, szerk.): *Neveléstudomány az ezredfordulón*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Géczy János (2001): A magyar pedagógiai szaksajtóról. In: Csapó Benő – Vidákovich Tibor (szerk.): 392–402.

A Kálvin Kiadó könyveiből